

|| แนวทางการพัฒนาการผลิต และการตลาดข้าวไทย¹

The practical approach of development for production and marketing of Thai rice

ชมนุช หุ่นาค²

Chompoonuch Hunnak

วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์²

Collage of Innovation Management, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

E-mail: chompoonuch.hun@rmutr.ac.th

Received 20/02/2020 | Revised 04/06/2020 | Accepted 09/06/2020

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอ
1) สถานการณ์และปัญหาการผลิตและการตลาด
ข้าวต่างประเทศ 2) สถานการณ์และปัญหา
การผลิตและการตลาดข้าวไทย 3) นโยบาย
ข้าวของประเทศไทย และ 4) แนวทางการพัฒนา
การผลิตและการตลาดข้าวไทย

จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ พบว่า
1) สถานการณ์การผลิตและการตลาดข้าว
ต่างประเทศโดยภาพรวมมีแนวโน้มสูงขึ้น

รัฐบาลในแต่ละประเทศมุ่งให้ความสำคัญ
กับการช่วยเหลือเกษตรกรภายในประเทศ
เป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งดำเนินนโยบาย
หรือมาตรการเกี่ยวกับการรักษาราคาข้าว
ในประเทศให้มีราคาสูงเป็นหลัก ประกอบกับ
พยายามลดการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศ
2) นับจากปี พ.ศ. 2559-2561 ประเทศไทย
ผลิตข้าวได้เป็นอันดับ 6 ของต่างประเทศ
ส่วนการส่งออกข้าวไทย ปี 2561 มีทั้งปริมาณ
และมูลค่าเพิ่มขึ้น โดยสามารถส่งออกข้าว
เป็นอันดับสองรองจากประเทศอินเดีย

¹ บทความวิชาการนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง การประเมินผลนโยบายผลิตผลทางการเกษตรของไทย: ศึกษาโครงการ
สินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี 2560/2561 ในปี พ.ศ. 2562 ประจำปีหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตและ
รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

² มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ 96 หมู่ 3 ถนนพุทธมณฑลสาย 5 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม
73170

3) นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการตลาดมีทั้งส่งผลในแง่บวกและแง่ลบ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่า บางนโยบายไม่สอดคล้องกับสภาพบริบท วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชาวนา และ 4) แนวทางการพัฒนาการผลิตและการตลาดข้าวไทย เช่น การจัดการน้ำ

ที่ใช้ในการผลิตอย่างเป็นระบบ พัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีสู่เกษตรกร และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม รวมทั้งมีกฎหมายว่าด้วยข้าวเพื่อส่งเสริมการผลิตและการตลาดข้าวไทย เป็นต้น

คำหลัก: การผลิต, การตลาด, ข้าวไทย

Abstract

This academic article proposes 1) the situation and problems of world rice production and marketing, 2) the situation and problems of production and marketing of Thai rice, 3) the rice policy of Thailand, and 4) the practical approach of development for production and marketing of Thai rice.

The collection of various documents reveals that 1) The overall situation of the foreign rice production and marketing has an upward trend. Governments in particular country emphasize primarily on assisting the domestic farmers, principally, the policy implementation or measures regarding maintaining domestic rice prices with high prices, as well as trying to reduce rice imported from foreign countries. 2) From 2016-2018, Thailand has

produced the rice ranked sixth in the foreign. Meanwhile, Thai rice exported in 2018 have both quantity and value increase, with the second largest rice exporter from India. 3) Policy related to production and marketing have both positive and negative effects, which cannot be denied that some policy does not correspond with the conditions, context, way of life of farmers. 4) Finally, the practical approach of production and marketing of Thai rice includes systematic water management for production, development of good rice seeds for farmers, and the processing of rice products to create added value, comprising the rice laws to promote the production and marketing of Thai rice etc.

Keywords: Production, Marketing, Thai Rice

บทนำ

การผลิตและการตลาดข้าวไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยมุ่งเน้นแก้ไข ปัญหาและพัฒนาในหลากหลายมาตรการ ดังนี้ (Chompoonuch Hunnak, 2017, pp.25-32)

ช่วงที่ประเทศไทยทำสัญญาเบาว์ริงกับ ประเทศอังกฤษใน พ.ศ. 2398 นับเป็นการเปิด ประตูการค้าเสรีกับประเทศตะวันตก ซึ่งในสมัย นั้นข้าวถือเป็นสินค้าขาดแคลน รัฐจึงสนับสนุน ให้ขยายการผลิตข้าว มีการขุดคลองสายต่าง ๆ เพื่อเปิดพื้นที่และให้เกษตรกรได้อพยพเข้าไป ประกอบอาชีพ รวมถึงใช้เป็นแหล่งคมนาคม ขนส่งผลผลิตข้าว จากนั้นใน พ.ศ. 2400 รัฐออกกฎหมายให้สิทธิพิเศษสำหรับการทำนา ในพื้นที่บุกเบิกใหม่ ทั้งนาคูโค (นาบนโคก) และ นาฟางลอย (นาในที่ลุ่ม) จะได้รับการยกเว้น ภาษีในปีแรกและในสามปีถัดมา โดยนาคูโค จะได้รับการลดหย่อนภาษีครึ่งหนึ่ง ในขณะที่นา ฟางลอยต้องเสียภาษีในอัตราสองในสามของ อัตราปกติ หลังจากนั้นจึงจะทำการเก็บภาษีเต็ม อัตรา ประกอบกับใช้มาตรการอื่น ๆ เช่น การ ปลดปล่อยแรงงานจากเจ้าศักดินาเพื่อการทำนา ใน พ.ศ. 2417 โดยออกกฎหมายเลิกทาส เป็นต้น ส่งผลให้การเพาะปลูกขยายตัว ทั้งในด้านพื้นที่และผลผลิต มีการส่งออกข้าว ประมาณ 1,169,000 หาบ ในระหว่าง พ.ศ. 2400-2403 เพิ่มขึ้นเป็น 6,167,000 หาบ ในระหว่าง พ.ศ. 2429-2433 หรือเพิ่มขึ้น มากกว่า 5 เท่า ภายในระยะเวลา 30 ปี จนสินค้าข้าวกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ของประเทศไทยนับตั้งแต่นั้นมา และนับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อการบริโภค

มาเป็นการผลิตเพื่อการค้าโดยสมบูรณ์ (Saysawang, 1978 cited in Apichai Pantasen and Monti Jenvidyakam, 1988, pp.9-10)

หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็น ระบอบประชาธิปไตย ใน พ.ศ. 2475 นโยบาย ของรัฐเน้นการส่งเสริมให้ชาวนามีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพื่อลดปัญหาภาวะวิกฤต เศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาการถือครองที่ดิน ค่าเช่านาราคาสูง ปัญหาหนี้สินของชาวนา และราคาข้าวตกต่ำ เป็นต้น มาตรการที่รัฐ ดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่ ยกเลิกภาษีที่ดินและภาษีอื่น ๆ ในสมัยพระยา มโนปกรณัม อีกแนวทางหนึ่งได้ตั้งกองทุน ช่วยเหลือชาวนา และช่วยหาช่องทางตลาด ข้าวใหม่จากต่างประเทศ ขณะเดียวกันรัฐ แก้ไขปัญหาพ่อค้าคนกลางได้รับส่วนแบ่ง ผลประโยชน์มากที่สุดจากการค้าขายข้าว ด้วยการตั้งบริษัทข้าวไทยรวมโรงสีขนาดใหญ่ ของชาวจีน 10 โรงเข้าด้วยกันเพื่อลดอำนาจ ผูกขาดของโรงสีและผู้ส่งออก ใน พ.ศ. 2481 แต่ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก ส่วนแนวทาง ที่จะสร้างยุ่งฉางเก็บข้าวทั่วประเทศผลที่เกิดขึ้น ยังไม่ดีเท่าที่ควรเช่นกัน เนื่องจากมีปัญหา ข้นการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ขาดการเอาใจริง เอาจิง (Apichai Pantasen and Monti Jenvidyakam, 1988, pp.20-23)

ต่อมา หลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ สอง ใน พ.ศ. 2488 รัฐบาลได้กำหนดนโยบาย เกี่ยวกับข้าวที่เป็นรูปธรรม ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งนับ ตั้งแต่ช่วงเวลาดังกล่าวจนถึงปัจจุบันมีนโยบาย ต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ดังนี้

ตารางที่ 1: เปรียบเทียบนโยบายข้าวเกี่ยวกับการผลิตและการตลาด

นโยบาย	การผลิตและการตลาด
นโยบายพรีเมียมข้าว (ปี พ.ศ. 2499 - พ.ศ. 2529)	เน้นเรื่องการตลาด โดยกตราคาข้าวภายในประเทศให้ต่ำลง ผูกขาดการส่งออกโดยรัฐบาล ระบุไม่ให้เอกชนเป็นผู้ส่งออก และผ่อนผันโดยผู้ส่งออกจะต้องจ่ายค่าธรรมเนียมข้าวให้แก่รัฐ ส่วนรัฐควบคุมการออกใบอนุญาตและเก็บค่าพรีเมียมข้าว
นโยบายพุงราคาข้าว (ปี พ.ศ. 2508 - พ.ศ. 2524)	เป็นนโยบายที่ช่วยแก้ปัญหาชาวนาผลิตข้าวออกมาพร้อมกัน เป็นจำนวนมาก ทำให้ราคาข้าวตกต่ำ รัฐจึงทำการแก้ปัญหาที่การตลาด โดยประกันราคาข้าวขั้นต่ำ
นโยบายรับจำนำข้าวเปลือก (ปี พ.ศ. 2524 - พ.ศ. 2557)	รัฐบาลต้องการให้เกษตรกรชะลอการขายข้าวเปลือก ในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวที่ราคาข้าวตกต่ำ รัฐจึงทำการรับจำนำข้าวเปลือก ซึ่งมีบางช่วงเวลาที่รับจำนำสูงกว่าราคาตลาด
นโยบายประชารัฐ (ปี พ.ศ. 2557 - ปัจจุบัน)	เน้นการรวมพลังระหว่างภาคประชาชน ภาคธุรกิจ และภาครัฐในการทำงาน โดยด้านการผลิตให้ความสำคัญกับการสนับสนุนให้เกษตรกรได้ใช้ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐานในราคาที่เป็นธรรม และสร้างเครือข่ายผู้ผลิต ส่วนด้านการตลาด ดำเนินโครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปีหรือโครงการจำนำยั้งฉาง

1) นโยบายพรีเมียมข้าว

นโยบายกตราคาข้าวภายในประเทศให้ต่ำลงหรือที่เรียกว่า นโยบายพรีเมียมข้าว หรือภาษีข้าวที่เรียกเก็บจากผู้ส่งออก มีที่มาจากประเทศไทยต้องส่งมอบข้าวให้กับสหประชาชาติจำนวนหนึ่ง เพื่อเป็นค่าปรับสงครามตามข้อผูกพันสัญญา ระบุไม่ให้เอกชนเป็นผู้ส่งออก ผูกขาดการส่งออกโดยรัฐบาล

ซึ่งมีกระทรวงพาณิชย์หรือกระทรวงเศรษฐกิจเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดหาข้าวและส่งมอบข้าวให้กับองค์การสหประชาชาติ แต่หลังจากหมดภาระข้อผูกพันตามสัญญาใน พ.ศ. 2491 รัฐบาลได้ผ่อนผันให้เอกชนสามารถส่งออกข้าวได้ แต่ต้องอยู่ในเงื่อนไขที่ราชการกำหนด กล่าวคือ ภาครัฐควบคุมการออกใบอนุญาตและเก็บค่าพรีเมียมข้าว โดยผู้ส่งออก

จะต้องจ่ายค่าธรรมเนียมข้าว ตั้งแต่ พ.ศ. 2499 ถึง พ.ศ. 2529 (Somporn Isvilanonda, 2011, pp.87) เนื่องจากสถานการณ์ในขณะนั้น ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอน ตลาดข้าวภายใน มีการแข่งขันสูง ส่งผลให้ผู้ส่งออกไม่อาจผลิภักภระ ภาษีไปสู่ตลาดในต่างประเทศได้ ซึ่งนโยบาย ของรัฐดังกล่าว เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกร ละทิ้งไร่นา แล้วหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน เพราะเขารู้สึกว่ารายได้ของชาวนาไม่ได้เพิ่มขึ้น แม้ประเทศจะมีรายได้จากการส่งออกเพิ่มขึ้น ก็ตาม (Porphant Ouyyanont, 2002, pp.17)

2) นโยบายพยุงราคาข้าว

พ.ศ. 2508 รัฐบาลได้ดำเนินนโยบาย พยุงราคาข้าวหรือประกันราคาข้าวขั้นต่ำ (price support policy) เพื่อแก้ไขปัญหา ราคาข้าวตกต่ำบางช่วงเวลา โดยให้คณะกรรมการสำรองข้าวเป็นผู้รับซื้อข้าวเปลือก ส่วนกลาง และให้องค์การคลังสินค้าเป็น หน่วยงานรับซื้อข้าวเปลือกในภูมิภาค แล้ว นำมาแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร และ ส่งออกขายให้รัฐบาลต่างประเทศ อีกส่วนหนึ่ง ขายให้กับประชาชนตามนโยบายตรึงราคา ข้าวสารในตลาด

พ.ศ. 2516 รัฐบาลได้ยกระดับราคาข้าว เปลือกให้สอดคล้องกับราคาข้าวสาร โดย ประกาศราคาข้าวเปลือก เกวียนละ 2,500 บาท ส่วนราคาข้าวสาร ถึงละ 75 บาท โดยให้ องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อตก.) ซึ่งตั้งขึ้น ใน พ.ศ. 2517 เป็นหน่วยงานที่รับซื้อข้าวเปลือก และแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร ส่งออก ขายไปยังต่างประเทศตามโควต้าที่กรมการค้า

ต่างประเทศจัดสรรให้ตามสัญญาขายข้าว ระหว่างรัฐบาลกับรัฐบาล ส่วนที่เหลือนำมา ขายให้กับองค์การคลังสินค้า เพื่อขายให้กับ ประชาชนต่อไปตามนโยบายตรึงราคาข้าวสาร ในตลาด (Somporn Isvilanonda and Sanit Kao-ien, 2009, pp.39)

ต่อมา พ.ศ. 2518 รัฐบาลได้ใช้นโยบาย ประกันราคาข้าวควบคู่กับมาตรการพยุงราคา ข้าว และนโยบายยกระดับราคาข้าว แต่ใน ความเป็นจริงแล้ว ประเทศไทยยังไม่เคย ทำการประกันราคาตามความหมายที่แท้จริง เพราะการประกันราคาพืชผลหากเกษตรกร ไม่สามารถขายให้แก่พ่อค้าหรือผู้ซื้อรายใดได้ ตามราคาประกันที่รัฐกำหนด รัฐจะต้องเข้ามา รับซื้อสินค้าทั้งหมด โดยไม่จำกัดจำนวน เพื่อให้เกษตรกรขายผลผลิตได้ตามราคาประกัน ซึ่งรัฐต้องใช้งบประมาณ และบุคลากรจำนวนมาก ในการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร และ ต้องมีภาระในการเก็บรักษาข้าว จึงไม่มีรัฐบาลใด ประกันราคาได้สำเร็จตามความหมายที่แท้จริง (Pianus Ngernklay and others, 2006, pp.2)

พ.ศ. 2522-2524 รัฐบาลได้ลดบทบาท ลง เนื่องจากความต้องการข้าวเพื่อการส่งออก มีมากขึ้น จึงส่งผลให้ราคาข้าวเปลือกเพิ่มสูงขึ้น ตามไปด้วย ประกอบกับมีการจัดตั้งมูลภัณฑ กันชนข้าวสารมีบทบาทมากขึ้น กล่าวคือ รัฐจัดหาสินเชื่อน้ำมันอัดดอกเบ็ญตำให้กับโรงสี เพื่อให้โรงสีออกไปซื้อข้าวจากเกษตรกร แล้วนำมาแปรรูปเป็นข้าวสารส่งมอบให้ อคส. เพื่อเป็นข้าวสำรองและนำไปจำหน่ายในราคาถูก

ให้กับประชาชน แต่เมื่อดำเนินมาตรการไประยะหนึ่ง พบว่า องค์กรคลังสินค้า ประสบภาวะขาดทุน เนื่องจากไปซื้อข้าวในบางท้องที่สูงกว่าราคาตลาด (Somporn Isvilanonda and Sanit Kao-ien, 2009, pp.39-40)

จากมาตรการพยุงราคาข้าวหรือประกันราคาข้าวขั้นต่ำข้างต้น ซึ่งชี้ให้เห็นว่าปัญหาเริ่มเกิดขึ้นเมื่อรัฐบาลดำเนินนโยบายนี้ โดยกำหนดราคาประกันสูงกว่าราคาตลาด แต่ดำเนินนโยบายในช่วงเก็บเกี่ยวข้าวนาปีเท่านั้น ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวนามีผลผลิตข้าวออกมาเป็นจำนวนมากและขายได้ราคาต่ำ นับได้ว่าเป็นการช่วยยกระดับราคาข้าวเปลือกตอนต้นฤดู

3) นโยบายรับจำนำข้าวเปลือก

พ.ศ. 2524 รัฐบาลได้ดำเนินโครงการรับจำนำข้าวเปลือก ซึ่งในแต่ละช่วงมีเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานที่แตกต่างกันไป โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้ (Nipon Poapongsakorn and Jittakorn Charupong, 2010, pp.9-13)

ปีการผลิต 2524/25 มีวัตถุประสงค์หลักในการรับจำนำข้าวเปลือก โดยรัฐบาลต้องการให้เกษตรกรชะลอการขายข้าวเปลือกในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวที่ราคาข้าวตกต่ำ โดยมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) เป็นผู้ให้สินเชื่อ จำนวนร้อยละ 80 ของมูลค่าข้าวที่นำฝากไว้กับองค์กรคลังสินค้า แต่ไม่เกินรายละ 100,000 บาท ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 13 ต่อปี ซึ่งชาวนาต้องขนข้าวเปลือกไปส่งโกดังเองและต้องจ่ายค่ารับฝากข้าวให้แก่ อคส. ถ้าก่อนครบกำหนดราคาข้าวในตลาดสูงขึ้นกว่าราคาจำนำ เกษตรกรสามารถไถ่ถอน

ข้าวที่จำนำไว้ได้ แต่นโยบายดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เนื่องจากมีชาวนาร่วมโครงการเพียง 69 ราย เพราะชาวนาต้องเสียค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ขณะที่รัฐบาลไม่ต้องรับภาระเรื่องสต็อกข้าว

ปีการผลิต 2529/30 มีการรับจำนำข้าวเปลือก โดยให้ ธ.ก.ส. ดำเนินการรับจำนำยุ่งฉาง กล่าวคือ ให้ชาวนาเก็บข้าวจำนำไว้ในยุ่งฉางของชาวนาเอง เพื่อแก้ไขปัญหาชาวนาต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการขนส่ง และเป็นการลดขั้นตอนการรับจำนำ รวมถึง ธ.ก.ส. ได้ปรับลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่เกษตรกรต้องชำระเหลือเพียงร้อยละ 3 ต่อปี สำหรับการจำนำในระหว่างเดือนมกราคมถึงมิถุนายน และอัตราร้อยละ 6 ต่อปี หากจำนำระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม

ปีการผลิต 2530/31 ได้มีการปรับอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อปี ตลอดระยะเวลาจำนำ และด้วยมาตรการจูงใจนี้ส่งผลให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการถึง 360,269 ราย มีปริมาณข้าวเปลือก 2,275,939 ตัน ใช้งบประมาณในการรับจำนำรวม 3,809.6 ล้านบาท

ปีการผลิต 2533/34 มีการจัดตั้ง “กองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร” ในกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง เพื่อให้เงินอุดหนุนสินค้าเกษตรที่ไม่มีกฎหมายเฉพาะรองรับ รวมทั้งมีการปรับจำนวนเงินกู้ให้เกษตรกรไม่เกินร้อยละ 90 ของราคาเป้าหมาย ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ที่เหมาะสมและมีเสถียรภาพ และที่สำคัญ คือ เกษตรกรที่นำข้าวเปลือกมาจำนำสามารถไถ่ถอนจำนำได้ทุกสาย

ปีการผลิต 2536/37 ถึงปี 2540/41 รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายรับจำนำ 2 ลักษณะ คือรับจำนำข้าวเปลือกที่ยังฉางและรับจำนำใบประทวนสินค้าโดยองค์การตลาดเพื่อเกษตรกรดูแลการจำนำใบประทวน 3 ปี และให้องค์การคลังสินค้าเข้าร่วม ต่อมาได้ให้องค์การคลังสินค้าเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และได้มีการปรับระยะเวลาการรับจำนำและระยะเวลาไถ่ถอน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับระยะเวลาเก็บเกี่ยวมากขึ้น

ปีการผลิต 2541/42 มีการปรับเงินกู้ให้เกษตรกรแต่ละรายไม่เกินร้อยละ 95 ของราคาเป้าหมาย ซึ่งมีเกษตรกรนำข้าวเปลือกมาจำนำร้อยละ 27 ของเป้าหมาย ส่วนราคาข้าวเปลือกในช่วงไถ่ถอนลดต่ำลง ส่งผลให้ข้าวเปลือกหลุดจำนำเป็นจำนวนมาก ภาวะในการระบายข้าวออกจึงตกอยู่ที่รัฐบาล และระยะต่อมาปริมาณข้าวที่รัฐบาลรับผิดชอบยิ่งสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ อีกทั้งประสบปัญหาหาราคาข้าวเปลือกตกต่ำ เนื่องจากรัฐบาลได้ขยายโครงการรับจำนำข้าว ประกอบกับปรับเงินกู้ให้เกษตรกรแต่ละรายสามารถกู้ได้ไม่เกินร้อยละ 100 ของราคาเป้าหมาย

ต่อมาพ.ศ. 2544 สมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ปรับเปลี่ยนหลักการสำคัญของนโยบายดังกล่าว โดยเพิ่มราคาเป้าหมายในการรับจำนำให้เท่ากับราคาตลาด และค่อย ๆ ททยอยปรับให้มีการรับจำนำสูงกว่าราคาตลาด ส่งผลให้รัฐบาลมีภาระทางการคลังเพิ่มขึ้นมหาศาล นอกจากนั้นรัฐบาลได้พยายามที่จะให้การส่งออกข้าวโดยการประมูลข้าวของรัฐบาลไปสู่ผู้ส่งออกรายเดียว

ปีการผลิต 2549/50 ถึง ปี 2550/51 สมัยรัฐบาลของ พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ราคารับจำนำได้ปรับลดลงมาใกล้เคียงกับราคาตลาดอีกครั้งหนึ่ง ส่งผลให้สัดส่วนการรับจำนำลดลงมาอย่างชัดเจน

พ.ศ. 2551 สมัยรัฐบาล นายสมัคร สุนทรเวช ราคารับจำนำได้ปรับสูงขึ้นอีกครั้งถึงตันละ 14,000 บาท ซึ่งเรียกได้ว่านโยบายรับจำนำข้าวเปลือกถูกบิดเบือนให้กลายเป็นนโยบายประกันราคาอีกครั้งหนึ่ง

ต่อมาใน สมัยรัฐบาล นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้ดำเนินนโยบายโดยรับจำนำข้าวเปลือกเจ้าและข้าวเปลือกหอมมะลิความชื้นไม่เกินร้อยละ 15 ที่ราคาตันละ 15,000 บาท และ 20,000 บาท ตามลำดับ ซึ่งเป็นราคาที่สูงกว่าตลาด และไม่มีชาวคนใดที่จะไปถายถอนข้าวคืน

นอกจากนี้นโยบายจำนำข้าวดังกล่าวแสดงให้เห็นรูปแบบของรัฐที่มีศักยภาพในการแทรกแซงกลไกตลาด แต่กลับมีกลไกรัฐที่อ่อนแอเพราะถูกควบคุมโดยพรรคการเมือง โดยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเอกชนมีลักษณะของรัฐผู้ประกอบการ คือ รัฐเข้าไปทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งซื้อขาย เก็บรักษา และแลกเปลี่ยนข้าว ในขณะที่เอกชนกลายเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกลไกรัฐที่ทำหน้าที่ปฏิบัติตามนโยบาย เพราะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าการแยกไปประกอบกิจการในระบบตลาดปกติ และจำเป็นต้องสร้างความใกล้ชิดกับรัฐและพรรคการเมือง เพื่อเข้าถึงฐานทรัพยากรในกระบวนการนโยบาย (Weera Wongsatjachock, 2013, abstract)

4) นโยบายประชารัฐ

นโยบายประชารัฐเป็นกรอบแนวทางการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา โดยมีเป้าหมายเน้นการรวมพลังระหว่างภาคประชาชน ภาคธุรกิจ และภาครัฐในการทำงานพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก และสร้างความเชื่อมั่นประเทศไทย ตลอดจนการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ การเข้าถึงการบริการของรัฐ และกระบวนการทางกฎหมายต่าง ๆ ประกอบกับยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมวิชาการเกษตร กรมการข้าว และกรมส่งเสริมสหกรณ์) ร่วมกับสมาคมการค้าปัจจัยการผลิต จำนวน 7 สมาคม มีผู้ประกอบการ 238 ราย และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้ขับเคลื่อน “โครงการสานพลังประชารัฐเพื่อปัจจัยการผลิตทางการเกษตร” ตามนโยบาย รัฐบาล โดยมีแผนดำเนินการรองรับฤดูกาลผลิตปี 2559/60 เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรได้ใช้ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพได้มาตรฐานในราคาที่เป็นธรรม พร้อมสร้างเครือข่ายผู้ผลิตปัจจัยการผลิตคุณภาพโดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันเกษตรกร และได้มีการลงนาม MOU เพื่อดำเนินกิจกรรม 3 ส่วน ได้แก่ 1) การรักษาคุณภาพ โดยผู้แทนทั้ง 7 สมาคม 238 ราย จะติดตามแก้ไขปัญหาสินค้าที่ไม่ได้คุณภาพ เกษตรกรสามารถคืนสินค้าตามช่องทาง การสื่อสารต่าง ๆ ได้ 2) การลดราคา เช่น การลดราคาปุ๋ย เหลือกระสอบละ 20 บาท

จำนวนกระสอบละ 50 กิโลกรัม หรือลดราคาปุ๋ย ต้นละ 400 บาท จำนวน 1 ล้านตัน รวมเป็นเงินที่ลดลง 400 ล้านบาท เป็นต้น และ 3) การอบรมให้ความรู้ จะมีการจัดอบรมเกษตรกรให้มีความรู้ด้านการใช้สารกำจัดศัตรูพืช รวม 40 จังหวัด เกษตรกร 48,000 คน และการจัดทำป้ายรณรงค์การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ทั้งนี้ เกษตรกรสามารถซื้อปัจจัยการผลิตที่เข้าร่วมโครงการได้จากร้านค้าที่ขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการเกษตร จำนวน 20,000 กว่าแห่งทั่วประเทศ (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2017, online)

การช่วยเหลือเกษตรกรให้ได้ปัจจัยการผลิตราคาถูกดังกล่าวถูกตีความว่า เป็นการกระตุ้นยอดขายปุ๋ยและสารเคมีให้กับกลุ่มธุรกิจเคมีเกษตร เนื่องจากยอดขายปัจจัยการผลิตลดลงมากจากปัญหาราคาผลผลิตการเกษตรตกต่ำและภัยแล้ง ประชากรภาคเกษตรจึงไม่ได้เกี่ยวข้องกับใด ๆ กับการพัฒนาเกษตรกรรมให้ยั่งยืน เพราะปัญหาของการเกษตรไทย คือการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากเกินไป การส่งเสริมยอดขายปัจจัยการผลิตไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเพิ่มผลผลิต และการพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืนแต่ประการใด

นอกจากนั้น รัฐบาลได้ดำเนินโครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปีหรือโครงการจำนำยุงฉาง แต่มีชาวนาเข้าร่วมโครงการนี้ไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคใต้ไม่มีสถาบันเกษตรกรหรือเกษตรกรเข้าร่วมโครงการนี้เลย ขณะที่ภาคกลางในจังหวัด

สุพรรณบุรีมีเพียงสหกรณ์การเกษตร 2 แห่งเท่านั้นที่เข้าร่วมโครงการนี้ เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ของโครงการนี้แล้ว พบว่าไม่เหมาะสมกับสภาพบริบท วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชาวนาที่เปลี่ยนแปลงไป มีเฉพาะพื้นที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้นที่ยังคงมียุ่งฉางไว้เก็บข้าว ขณะเดียวกันชาวนาไม่สามารถเก็บข้าวไว้รอขายได้นานเพื่อรอราคาข้าวขึ้นสูง เนื่องจากภาระหนี้สินและค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันที่นับวันจะเพิ่มขึ้น ประกอบกับการเก็บข้าวไว้ในยุ่งฉางชาวนาต้องเสียค่าใช้จ่ายและแรงงานเพิ่มขึ้น เช่น ค่ารถบรรทุกนำข้าวจากที่นามาเก็บที่ยุ่งฉาง ค่าขนข้าวขึ้นเก็บ ขนข้าวลงตาก และขนข้าวไปขาย เป็นต้น รวมถึงไม่มีสถานที่ตากข้าว ไม่มีเทคโนโลยีช่วยลดความชื้น ตลอดจนต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนของดินฟ้าอากาศ (Chompoonuch Hunnak, 2019, pp.230)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลได้มีนโยบายการแทรกแซงตลาดข้าวมานาน แต่นักการเมืองในอดีตไม่สามารถใช้ประโยชน์จากเงินอุดหนุนข้าวในการแสวงหาการสนับสนุนทางการเมือง แม้จะมีเกษตรกรจำนวนมากในประเทศ รัฐบาลจากการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2544 จะมีการอุดหนุนผู้ผลิตข้าว ในระดับที่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าสถาบันทางการเมืองได้สร้างแรงจูงใจสำหรับนักการเมืองที่จะตอบสนองต่อการเลือกตั้งที่แตกต่างกัน ในช่วง พ.ศ. 2523 ภายใต้อำนาจระบอบเผด็จการผู้นำไทยได้ใช้นโยบายราคาข้าวเพื่อประโยชน์ของผู้บริโภคในเมืองและรัฐบาล

การแทรกแซงข้าวถูกนำมาใช้เพื่อดึงดูดคนชั้นกลางในการออกเสียงลงคะแนน และยังเป็นมาตรการชั่วคราวเพื่อลดการประท้วงของเกษตรกร (Ricks, 2018, abstract)

จากข้อมูลการผลิตและการตลาดข้าวไทยดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญในทุกยุคทุกสมัยหล่อเลี้ยงคนในชาติและผลิตออกสู่ตลาดต่างประเทศ ปัจจุบันเป็นศูนย์กลางของการศึกษาวิจัยพันธุ์ข้าว เรียกได้ว่า ประเทศไทยมีบทบาทของผู้สร้างตำนานแห่งอารยธรรมธัญญาหารของมนุษยชาติ แต่ในมุมกลับกันพบว่า ชาวนาต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งราคาข้าวที่ไม่แน่นอน ขายข้าวได้ราคาต่ำ ปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูง ความแปรปรวนของสภาพอากาศ และภัยธรรมชาติ ซึ่งนำไปสู่ความยากจน การเป็นหนี้สิน มีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดีมากนัก และความภาคภูมิใจในอาชีพของตนเองลดลง ขายที่ดินจากนั้นไปเช่าที่ดินที่เคยเป็นของตนเองมาทำกินมากขึ้น รวมถึงไม่มีคนรุ่นลูกรุ่นหลานสานต่อในอาชีพทำนา (Chompoonuch Hunnak, 2017, pp.137-141) นับได้ว่า ชาวนาไทยประสบปัญหาตั้งแต่การผลิตจนถึงเรื่องการตลาด ดังนั้นในบทความวิชาการชิ้นนี้ จึงได้นำเสนอเนื้อหาในภาพรวมเกี่ยวกับสถานการณ์การผลิตและการตลาดข้าวต่างประเทศ สถานการณ์และปัญหาการผลิตและการตลาดข้าวไทยเพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการพัฒนาการผลิตและการตลาดข้าวไทยต่อไป

สถานการณ์การผลิตและการตลาดข้าวต่างประเทศ

สถานการณ์และปัญหาการผลิตและการตลาดข้าวต่างประเทศในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ล้วนส่งผลกระทบต่อทิศทางการผลิตและการตลาดของประเทศไทยด้วย อาทิเช่น หากต่างประเทศมีความต้องการสินค้าข้าวสูง แต่ผลิตในประเทศได้น้อย ก็ต้องนำเข้าข้าวจากต่างประเทศมาก จึงนับเป็นโอกาสที่ดีของประเทศไทยในการผลิตข้าวส่งออกในราคาที่สูงขึ้น แต่ในมุมกลับกัน หากต่างประเทศมีความต้องการสินค้าข้าวต่ำ ประกอบกับสามารถผลิตข้าวในประเทศได้มาก จึงมีแนวโน้มที่จะอุดหนุนข้าวจากประเทศไทยน้อยลง หรืออาจเป็นคู่แข่งทางการค้าในอนาคต ซึ่งประเทศต่าง ๆ ที่อยู่ในทวีปเอเชียส่วนใหญ่ มีบริบทสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ วิถีชีวิต และอาชีพคล้ายคลึงกับประเทศไทย มีการดำเนินการผลิตและการตลาดของสินค้าข้าว ดังนี้ (Department of Foreign Trade, 2018, online)

ประเทศอินโดนีเซีย ต้องการพึ่งตนเองในเรื่องข้าว แม้จะมีผู้นำเข้าข้าวเป็นจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการภายในประเทศ และลักษณะประเทศเป็นหมู่เกาะทำให้มีโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการขนส่งก็ตาม โดยภาครัฐเน้นช่วยเหลือเกษตรกรด้วยการปรุ่งแต่งตลาดข้าวผ่านเงินอุดหนุนภาษี และกลไกต่าง ๆ เพื่อเป็นการสนับสนุนผู้ผลิตข้าวภายในประเทศ ซึ่งการแทรกแซงของภาครัฐเหล่านี้ ส่งผลให้ข้าวมีราคาที่สูงขึ้น

แต่ในมุมกลับกันได้ส่งผลกระทบต่อผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริโภคที่มีกำลังซื้อไม่มากนักหรือคนยากจน ประกอบกับมีมาตรการรับประกันราคาพื้นฐานและเพดานสูงสุดของข้าว และรักษาปริมาณข้าว

แนวทางที่ให้ความสำคัญกับการผลิตภายในประเทศดังกล่าว สอดคล้องกับ**ประเทศญี่ปุ่น** ซึ่งมีความพยายามที่จะลดการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศและมีการตั้งกำแพงภาษีที่สูงมาก โดยภาษีนำเข้าข้าวสารอยู่ที่ร้อยละ 778 ต่างจากอัตราภาษีศุลกากรในการนำเข้าผลิตผลทางการเกษตรชนิดอื่น ๆ ที่มีแนวโน้มจะลดลง รวมถึงมีการรักษาและอุดหนุนเครือข่ายของเกษตรกรข้าวขนาดเล็กที่ไม่มีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับ**ประเทศฟิลิปปินส์** ที่รัฐบาลมีบทบาทมากขึ้นเรื่อย ๆ ในการกำหนดปริมาณนำเข้าข้าวโดยตรง ทั้งนี้ปริมาณนำเข้าที่รัฐบาลกำหนดแตกต่างกันไปในแต่ละปี ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สภาพปัญหา และการคาดการณ์การเก็บเกี่ยวภายในประเทศเป็นสำคัญ อีกส่วนหนึ่งรัฐบาลได้กำหนดราคาขั้นต่ำสำหรับเกษตรกรและราคาเพดานสำหรับผู้บริโภคข้าวไว้ด้วย

สำหรับนโยบายของประเทศที่มีความสามารถในการส่งออกข้าวสูงอย่างเช่น**ประเทศเวียดนาม** ได้ใช้ระบบโควตาในการจำกัดปริมาณการส่งออกข้าวไปยังประเทศต่าง ๆ ส่งผลให้ประเทศเวียดนามสามารถรักษาเสถียรภาพของราคาข้าวในประเทศได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันนำไปสู่ความมั่นคงหรือไม่มีปัญหาในเรื่องการลักลอบส่งออกข้าว

ไปยังประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่เคร่งครัดในการกำหนดโควตานำเข้าข้าว

นอกจากนั้นยังมีนโยบายรัฐบาลอีกหลาย ๆ ประเทศที่พยายามช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวภายในประเทศ เช่น **ประเทศจีน** กว่าทศวรรษที่ผ่านมารัฐบาลใช้มาตรการซื้อข้าวจากเกษตรกรในท้องถิ่นในอัตราที่สูงกว่าราคาตลาด เพื่อรักษาระดับข้าวในคลังสินค้า ส่วน**ประเทศอินเดีย**ใช้มาตรการประกันราคาข้าวให้แก่เกษตรกร ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลก็ไม่มองข้ามคนจนที่มีกำลังซื้อไม่มากนัก ด้วยการให้คนจนสามารถซื้อข้าวจากรัฐบาลในอัตราที่ต่ำกว่าท้องตลาดจากร้านค้าที่เป็นเครือข่ายของรัฐบาลซึ่งมีประมาณ 60,000 ร้านค้า

จากนโยบายข้าวของประเทศในอาเซียนข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า รัฐบาลในแต่ละประเทศมุ่งให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือเกษตรกรภายในประเทศเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งดำเนินนโยบายหรือมาตรการเกี่ยวกับการรักษาราคาข้าวในประเทศให้มีราคาสูงเป็นหลัก โดยเชื่อว่าแนวทางดังกล่าวจะส่งผลให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประกอบกับพยายามลดการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศ รวมถึงนโยบายเฉพาะที่เป็น การช่วยเหลือคนจนให้ไม่ต้องซื้อข้าวบริโภคในราคาที่สูง

ทั้งนี้ผลผลิตข้าวต่างประเทศโดยภาพรวมมีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งกระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกา (Office of Agricultural

Economics, 2019, online) ได้คาดการณ์ผลผลิตข้าวต่างประเทศปี 2561/62 ณ เดือนเมษายน 2562 ว่าจะมีผลผลิต 501.387 ล้านตันข้าวสาร เพิ่มขึ้นจาก 495.486 ล้านตันข้าวสารหรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.19 จากปี 2560/61

สถานการณ์และปัญหาการผลิตและการตลาดข้าวไทย

ประเทศไทยมีการปลูกข้าว 2 ฤดู คือ ฤดูนาปีและฤดูนาปรัง โดยข้าวนาปรังหรือข้าวนาน้ำฝน คือ ข้าวที่ปลูกในฤดูการทำนาปกติ จึงใช้ภาษาอังกฤษตรงตัวว่า in-season rice เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงตุลาคมและเก็บเกี่ยวสิ้นสุดไม่เกินกุมภาพันธ์ ส่วนข้าวนาปีคือ ข้าวที่ปลูกนอกฤดูกาลทำนาปกติ ภาษาอังกฤษจึงใช้คำว่า off-season rice คือเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม นิยมปลูกในพื้นที่ที่มีการชลประทานดีในภาคกลาง (The Chaipattana Foundation, 2020, online) ซึ่งสถานการณ์การผลิตข้าวในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย มีรายละเอียด ดังนี้ (Rice Department, 2012, pp.2-3)

ภาคเหนือ เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินสูงกว่าภาคอื่น โดยข้าวที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นข้าวนาสวนที่ปลูกบริเวณที่ราบระหว่างภูเขา เนื่องจากมีระดับน้ำตื้นกว่า 80 เซนติเมตรขณะที่ข้าวไร่ปลูกในที่ดอนและที่สูงบนภูเขาไม่มีน้ำขังในพื้นที่ปลูก ซึ่งประเภทข้าวที่ปลูกเป็นข้าวเหนียวและข้าวเจ้า โดยข้าวนาปีเก็บเกี่ยวช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม ส่วนข้าวนาปรังเกษตรกรสามารถปลูกได้ในพื้นที่ที่มีน้ำชลประทานเท่านั้น ชาวนาประสบปัญหา

ปริมาณน้ำไม่เพียงพอในการผลิตข้าว ในส่วนของการตลาดชาวนาประสบปัญหาาราคาข้าวตกต่ำ ไม่คุ้มกับต้นทุนในการผลิตข้าว

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สภาพพื้นนามีลักษณะเป็นที่ราบ โดยภาพรวมของพื้นที่มักจะประสบปัญหาความแห้งแล้ง ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์น้อยกว่าภาคอื่น ๆ ลักษณะพื้นดินที่ทำการปลูกข้าวจึงเป็นดินทราย ดินเกลือ และส่วนใหญ่ทำนาปี เกือบเกี่ยวในช่วงเดือนตุลาคมถึงธันวาคม แต่มีเขตชลประทานน้อยทำให้ชาวนาประสบปัญหาปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อการผลิตข้าว ซึ่งในพื้นที่ตอนบนของภาคนิยมปลูกข้าวเหนียว และบริเวณตอนล่างแถบริมฝั่งแม่น้ำโขงปลูกข้าวเจ้า โดยอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี นครพนม และสกลนคร ในส่วนของการตลาดชาวนาประสบปัญหาาราคาข้าวตกต่ำและไม่แน่นอน

ภาคกลาง มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม ทำให้การทำงานมีทั้งนาปีและนาปรัง ข้าวเจ้าได้รับความนิยมปลูกสูง จังหวัดที่การปลูกข้าวเป็นจำนวนมาก ได้แก่ ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี อุทัยธานี นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก สุพรรณบุรี และปราจีนบุรี โดยลักษณะการปลูกข้าวเป็นข้าวนาสวน ส่วนบางจังหวัดปลูกข้าวขึ้นน้ำ เนื่องจากระดับน้ำในนาช่วงเดือนกันยายนและพฤศจิกายน มีความลึกประมาณ 1-3 เมตร ทั้งนี้ลักษณะพื้นดินเป็นนาดินตมที่เป็นดินเหนียว โดยข้าวนาปีเกี่ยวเกี่ยวช่วงเดือนตุลาคมถึงธันวาคม สำหรับข้าวนาปีที่ปลูกเป็นข้าวขึ้นน้ำเกี่ยวเกี่ยวช่วงเดือน

ธันวาคมถึงมกราคม แต่ส่วนใหญ่พื้นที่ทำนาในภาคกลางมักเป็นข้าวนาปรัง เฉลี่ยปลูกข้าวมากกว่า 2 ครั้งใน 1 ปี หรือ 5 ครั้ง ในเวลา 2 ปี เนื่องจากพื้นที่ภาคกลางมากกว่าร้อยละ 80 เป็นเขตนาชลประทาน ในปีที่ผ่านมาประเทศไทยประสบภัยแล้ง ชาวนาก็จะมีปัญหาปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อการผลิตข้าวในส่วนของ การตลาดชาวนาประสบปัญหาาราคาข้าวตกต่ำและไม่แน่นอนเช่นเดียวกับภาคเหนือและภาคกลาง

ภาคใต้ เป็นภาคที่ทำนาช้ากว่าภาคอื่น เนื่องจากการทำนาส่วนใหญ่ใช้น้ำฝน แต่ฝนตกล่าช้ากว่าภาคอื่น แม้กระทั่งในภูมิภาคเดียวกัน ฝนตกไม่พร้อมกัน โดยทางฝั่งตะวันตกฝนจะตกเร็วกว่าทางฝั่งตะวันออก และพื้นที่ปลูกข้าวเป็นที่ราบริมทะเลและที่ราบระหว่างภูเขา จึงเริ่มปลูกข้าวได้ประมาณเดือนกันยายนและตุลาคม ซึ่งนิยมปลูกข้าวเจ้าในฤดูนาปี ส่วนนาปรังมีจำนวนพื้นที่ปลูกน้อยกว่า เนื่องจากมีพื้นที่ส่วนน้อยที่อยู่ในเขตชลประทาน ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา ขณะที่บริเวณพื้นที่ตอนและที่สูงบนภูเขา มักจะปลูกข้าวไร่แซมกับการปลูกยางพารา ในส่วนของการตลาดชาวนาประสบปัญหาาราคาข้าวตกต่ำ ไม่คุ้มกับต้นทุนในการผลิตข้าวทำนองเดียวกับภาคอื่น

สถานการณ์การผลิตข้าวนาปีในด้านต่าง ๆ ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เกี่ยวเกี่ยว ผลผลิตผลผลิตต่อไร่ ปี 2561 ในระดับความชื้นร้อยละ 15 มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 2: ข้าวนาปี: เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว ผลผลิต ผลผลิตต่อไร่ ปี 2561

ภาค	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	เนื้อที่ เก็บเกี่ยว (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	
				ปลูก	เก็บ
ตะวันออกเฉียงเหนือ	36,878,181	32,869,030	11,706,257	317	356
เหนือ	13,814,978	13,597,349	7,847,727	568	577
กลาง	8,507,059	8,382,239	5,250,274	617	626
ใต้	780,513	778,580	373,598	479	480
รวม	59,980,731	55,627,198	25,177,856	420	453

ที่มา: Office of Agricultural Economics (2019, online)

จากข้อมูลการผลิตข้าวนาปี ประกอบด้วย เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว ผลผลิต ผลผลิตต่อไร่ปี 2561 ข้างต้น พบว่า เนื้อที่เพาะปลูกสูงสุด อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 36,878,181 ไร่ เนื้อที่เก็บเกี่ยว 32,869,030 ไร่ ผลผลิต 11,706,257 ตัน ผลผลิตต่อไร่ ปลูก 317 กิโลกรัม และผลผลิตต่อไร่ เก็บ 356 กิโลกรัม

รองลงมาเป็นภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ตามลำดับ

ส่วนสถานการณ์การผลิตข้าวนาปีในด้านต่าง ๆ ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว ผลผลิต ผลผลิตต่อไร่ ปี 2561 ในระดับความชื้น ร้อยละ 15 มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 3: ข้าวนาปรัง: เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว ผลผลิต ผลผลิตต่อไร่ ปี 2561

ภาค	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	เนื้อที่ เก็บเกี่ยว (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	
				ปลูก	เก็บ
กลาง	5,311,948	5,302,398	3,717,454	700	701
เหนือ	4,819,308	4,807,364	3,139,976	652	653
ตะวันออกเฉียงเหนือ	1,766,573	1,757,522	1,016,166	575	578
ใต้	169,151	168,060	90,958	538	541
รวม	12,066,980	12,035,344	7,964,554	660	662

ที่มา: Office of Agricultural Economics (2019, online)

จากข้อมูลการผลิตข้าวนาปรัง ประกอบด้วยเนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว ผลผลิตผลผลิตต่อไร่ปี 2561 ข้างต้น พบว่า เนื้อที่เพาะปลูกสูงสุดอยู่ในภาคกลาง 5,311,948 ไร่ เนื้อที่เก็บเกี่ยว 5,302,398 ไร่ ผลผลิต 3,717,454 ตัน ผลผลิตต่อไร่ ปลูก 700 กิโลกรัม และผลผลิตต่อไร่ เก็บ 701 กิโลกรัม รองลงมาเป็นภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ตามลำดับ

ในอีกด้านหนึ่ง เมื่อพิจารณาข้อมูลการผลิตข้าวของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ พบว่า ข้อมูลการผลิตข้าว นับจาก พ.ศ. 2559-2561 ประเทศไทยผลิตข้าวได้เป็นอันดับ 6 ของต่างประเทศ โดยประเทศที่เป็น 5 ลำดับแรก ได้แก่ ประเทศจีน ประเทศอินเดีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศบังกลาเทศ และประเทศเวียดนาม ส่วนการส่งออกข้าว ประเทศไทยส่งออกเป็นลำดับ 2 รองจากประเทศอินเดีย ดังรายละเอียดตามตารางที่ 3 และตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4: ข้อมูลการผลิตข้าว

ประเทศ	ปีการผลิต 2561/62 (ล้านตัน)	ปีการผลิต 2560/61 (ล้านตัน)	ปีการผลิต 2559/60 (ล้านตัน)
จีน	144.5	145.99	144.85
อินเดีย	109	110	106.5
อินโดนีเซีย	37.3	37	37.15
บังกลาเทศ	34.7	32.65	34.58
เวียดนาม	28.67	28.58	27.86
ไทย	21	20.37	18.6

ที่มา: Department of Foreign Trade (2018, Online)

จากข้อมูลการผลิตข้าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า ปริมาณการผลิตข้าวของประเทศไทย ในปีการผลิต 2559/60 จำนวน 18.6 ล้านตัน ปีการผลิต 2560/61 จำนวน 20.37 ล้านตัน และปีการผลิต 2561/62 จำนวน 21 ล้านตัน ซึ่งเป็นรองหลาย ๆ ประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ประเทศจีน ที่เป็นประเทศที่มีการผลิตข้าวสูงสุด ปีการผลิต 2559/60 จำนวน 144.85 ล้านตัน ปีการผลิต 2560/61 จำนวน 145.99 ล้านตัน และในปีการผลิต 2561/62 จำนวน 144.5 ล้านตัน

ตารางที่ 5: ข้อมูลการส่งออกข้าว

ประเทศ	การส่งออกปี 2561/62 (ล้านตัน)	การส่งออกปี 2560/61 (ล้านตัน)	การส่งออกปี 2559/60 (ล้านตัน)
อินเดีย	13	13.2	10
ไทย	11	10.5	10
เวียดนาม	6.8	6.8	5.6
ปากีสถาน	4	4	4
เมียนมาร์	3.5	3.5	1.6

ที่มา: Department of Foreign Trade (2018, Online)

จากข้อมูลการส่งออกข้าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยส่งออกข้าวเป็นลำดับ 2 โดยการส่งออกปี 2559/60 จำนวน 10 ล้านตัน ปี 2560/61 จำนวน 10.5 ล้านตัน และปี 2561/62 จำนวน 11 ล้านตัน เป็นรองเพียงประเทศอินเดียที่ส่งออกข้าวเป็นอันดับ 1 โดยการส่งออกปี 2559/60 จำนวน 10 ล้านตัน ปี 2560/61 จำนวน 13.2 ล้านตัน และปี 2561/62

จำนวน 13 ล้านตัน ถึงแม้ไทยจะผลิตข้าวได้น้อยกว่าหลาย ๆ ประเทศก็ตาม เนื่องจากจำนวนประชากรในประเทศและความต้องการในการบริโภคข้าวน้อยกว่าประเทศนั้น ๆ

ส่วนปริมาณการส่งออกข้าวไทยแยกตามชนิดข้าว ระหว่างปี 2558-2561 พบว่ามีข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 6: ปริมาณส่งออกข้าวไทยแยกตามชนิดข้าว ระหว่างปี 2558-2561

ชนิดข้าว	2558	2559	2560	2561	% Δ
ข้าวขาว	4,994,387	4,819,941	4,607,117	5,303,185	15.1
ข้าวหอมมะลิ	1,987,232	2,366,185	2,087,919	1,486,564	-28.8
ข้าวหอมไทย	124,426	132,727	360,949	408,839	13.3
ข้าวหนึ่ง	2,316,900	2,149,597	3,001,912	2,524,594	-15.9
ข้าวเหนียว	372,835	438,943	460,216	354,040	-23.1
รวม (ตัน)	9,795,780	9,906,393	10,518,112	10,077,219	-4.2
มูลค่า (ล้านบาท)	155,912	154,691	157,264	163,130	3.7

ที่มา: Thai Rice Exporters Association (2020, online)

จากข้อมูลการส่งออกข้าวไทย ปี 2561 ในเดือนพฤศจิกายนมีปริมาณ 10,077,219 ตัน มูลค่ารวม 163,130 ล้านบาท ซึ่งเป็นตัวเลขที่สูงกว่าปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งขายได้จำนวนมากในช่วงเดือนพฤศจิกายน เนื่องจากผู้ซื้อในต่างประเทศต่างเร่งนำเข้าข้าวเพื่อเตรียมไว้ในช่วงเทศกาลคริสต์มาสและปีใหม่ รวมถึงเทศกาลตรุษจีน โดยส่วนใหญ่ส่งไปตลาดประจำ เช่น เบนินและแอฟริกาใต้ ส่วนการส่งออกข้าวหอมมะลิมีปริมาณ 1,486,564 ตัน ลดลงร้อยละ 28.8 เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา ๑ มา โดยตลาดหลักยังคงเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา จีน ฮองกง และแคนาดา ขณะที่การส่งออกข้าวขาวมีปริมาณ 5,303,185 ตัน เพิ่มขึ้นร้อยละ 15.1 เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมาเช่นกัน โดยส่วนใหญ่ยังคงส่งไปยังประเทศในแถบเอเชียและแอฟริกา เช่น ฟิลิปปินส์ เบนิน ญูบู่น แองโกลา มาเลเซีย โมซัมบิก สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และจีน เป็นต้น ส่วนข้าวที่มีปริมาณการส่งออกน้อยที่สุด คือ ข้าวเหนียว 354,040 ตัน ลดลงร้อยละ 23.1 ทั้งนี้ภาวะราคาข้าวของไทยค่อนข้างทรงตัว โดยข้าวขาว ร้อยละ 5 ที่สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทยประกาศเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2561 ราคาอยู่ที่ 403 ดอลลาร์สหรัฐต่อตัน ขณะที่ราคาข้าวของประเทศคู่แข่งโดยเฉพาะเวียดนามมีแนวโน้มอ่อนตัวลง ซึ่งเว็บไซต์ Oryza.com รายงานว่า ข้าวขาว ร้อยละ 5 ของเวียดนามราคาอยู่ที่ 375-379 ดอลลาร์สหรัฐต่อตัน ลดลงจากเดือนที่ผ่านมาประมาณ 30 ดอลลาร์สหรัฐ ส่วนอินเดียและปากีสถานราคาอยู่ที่ 368-372 และ 353-357 ดอลลาร์สหรัฐต่อตัน ตามลำดับ

(Office of Agricultural Economics, 2019, online)

จากสถานการณ์และปัญหาการผลิตและการตลาดข้าวไทยดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาสำคัญของการผลิตข้าว คือ ขาวนาทุกภูมิภาคประสบปัญหาปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อการผลิตข้าว ซึ่งส่งผลกระทบต่อขาวนาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยสำคัญต่อการผลิตข้าว ส่วนปัญหาด้านการตลาด คือ ราคาข้าวตกต่ำ ไม่คุ้มต้นทุนในการผลิตข้าว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิชาการของ ประภาส ปิ่นตบแต่ง ที่กล่าวถึงสาเหตุของราคาตกต่ำลงมาก เนื่องจากปัจจัยภายนอก คือ ข้าวในตลาดโลกมากกว่าประเทศไทยผลิตได้ร้อยละ 4 ของข้าวทั้งหมด ซึ่งอยู่ภายใต้กลไกตลาดโลก ปัจจุบันข้าวเพิ่มขึ้นสต็อกข้าวของสหรัฐก็เพิ่มขึ้น เวียดนามผลิตได้มาก เทคโนโลยีการผลิตข้าวก็ปรับไปไกลมาก ตลาดที่ TDRI พยายามชี้ให้เห็นคือ ในแอฟริกาหรือที่อื่น ๆ ตลาดก็ลดลงไป ข้าวหอมมะลิที่เราเคยขายได้ 700 เหรียญสหรัฐ ตอนนี้ต้องลดลงมาแข่งขันกับข้าวคุณภาพใกล้เคียงกัน ที่ประมาณ 600 เหรียญสหรัฐ นำมาสู่การกดราคาภายใน ซึ่งโรงสีกล่าวไว้ชัดเจนว่า เขาขายได้ถูก เขาก็ต้องซื้อถูก มันเป็นเรื่องจริง ส่วนปัจจัยภายในคือ ภัยแล้งทำนาไม่ได้ พอฝนตกต้องตามฤดูกาล จึงจะสามารถทำนาได้ปริมาณมากแต่ข้าวก็ออกมาเยอะจนล้นตลาด (Prapart Pintobtang, 2020, online)

นอกจากนี้ มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการตลาดข้าวไทย ดังนี้

Orawan Srisompan, Thatpicha Jaremrat, and Namfa Thipphayanet (2014, pp. F-I) ทำการวิจัยเรื่อง โครงสร้างการผลิตและการตลาดข้าวหอมมะลิไทย ผลการวิจัย พบว่า ประเทศไทยมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิประมาณ 25.98 ล้านไร่ และพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิในช่วงกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งเป็นผลจากนโยบายของรัฐบาลที่มีส่วนสนับสนุนให้เกษตรกรหันไปปลูกข้าวหอมมะลิมากขึ้น เพราะมีการกำหนดราคาจำหน่ายข้าวหอมมะลิสูงกว่าข้าวพันธุ์อื่น ๆ ผลจากข้อจำกัดของแรงงานเกษตรกรและการเข้าสู่สังคมสูงวัยของเกษตรกร ทำให้มีการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตที่ประหยัดแรงงานมากขึ้น ส่งผลต่อคุณภาพข้าวหอมมะลิที่ผลิตได้ ซึ่งผลการศึกษาศาสนภาพการผลิตและแบบแผนการผลิตข้าวหอมมะลิของเกษตรกรสะท้อนให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยังพึ่งพิงอาชีพด้านเกษตรกรรมโดยเฉพาะการปลูกข้าวเป็นหลัก แต่เกษตรกรทั่วไปให้ความสำคัญกับการจัดการคุณภาพข้าวหอมมะลิในแปลงน้อยลง ไม่มีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ก่อนปลูก ไม่ปลูกพืชหมุนเวียนหรือปรับปรุงคุณภาพของดิน และเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้รถเกี่ยวหวดในการเก็บเกี่ยวผลผลิตจึงไม่มีการลดความชื้นก่อนขายส่วนใหญ่เกษตรกรจะนิยมขายข้าวสด นอกจากนี้ พบว่า ควรมุ่งพัฒนาการผลิตข้าวหอมมะลิในระดับต้นน้ำ โดยเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกร ส่วนในระดับกลางน้ำหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมให้กลไกตลาดข้าวในประเทศทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และในระดับปลายน้ำภาครัฐและเอกชนต้องร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งในการรักษาตลาดส่งออกข้าวหอมมะลิเดิมและการขยายตลาดส่งออกใหม่

Witsanu Attavanich (2015, pp.114-118) ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผลกระทบของโครงการรับจำนำข้าวที่มีต่อสถานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรไทย ผลการวิจัย พบว่า โครงการรับจำนำข้าวมีส่วนช่วยให้รายรับทางตรงจากการเกษตรของฟาร์มทุกขนาดที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น มีส่วนทำให้ราคาข้าวในตลาดและต้นทุนการผลิตข้าวปรับเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนมีโครงการ ส่วนข้อเสนอแนะ คือ รัฐบาลควรมีแนวทางคู่ขนานที่จะช่วยลดต้นทุนการผลิตโดยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยการผลิต เพื่อเพิ่มความคุ้มค่าของงบประมาณที่ใช้จ่ายผ่านโครงการ หรือโครงการสาธารณะอื่น ในอนาคต

Chompoonuch Hunnak (2017, pp.132-151) ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตชาวนาไทย: ศึกษากรณีจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัย พบว่า ชาวนามีปัญหาสภาพหรือปริมาณน้ำที่ไม่เหมาะสมในการปลูกข้าวภัยทางธรรมชาติ และปัญหาที่ดินทำกินไม่เพียงพอ ต้องเช่าที่ดินเพิ่ม อีกทั้งแนวโน้มชาวนาชายที่มากขึ้น และกลายเป็นนาแปลงใหญ่ที่มีเจ้าเพียงไม่กี่ราย ราคาผลผลิตไม่มีความแน่นอน และชาวนายังคงขาดความรู้เรื่องการตลาด การพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าว เพื่อช่วยเพิ่มมูลค่าสินค้า ตลอดจนขาดช่องทาง

การตลาดที่หลากหลาย พันสมัย และชาวนา ได้รับผลกระทบทั้งในแง่ลบและแง่บวกจากนโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งผลให้วิธีการผลิต คำนิยมการปลูกข้าวเปลี่ยนแปลงไป และปัจจัยการผลิตราคาสูงขึ้น ส่วนแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน ได้แก่

- 1) การกำหนดเขตพื้นที่การเพาะปลูก เพื่อไม่ให้ข้าวออกสู่ตลาดพร้อมกัน
- 2) การวางระบบการบริหารและจัดการน้ำแบบบูรณาการทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนให้สอดคล้องกับวิธีการทำเกษตร บริบทของพื้นที่ และปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ที่มากระทบ ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งภาครัฐควรลงทุนในเรื่องระบบชลประทานให้เพิ่มมากขึ้น
- 3) พัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตรให้มีความหลากหลาย พันสมัย และเหมาะสมต่อบริบทของพื้นที่
- 4) บูรณาการเครือข่ายความร่วมมือหลากหลายภาคส่วน เพื่อแก้ไขปัญหา และจัดการทั้งกระบวนการ รวมถึง
- 5) สนับสนุนให้ชุมชนรวมกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน หรือสหกรณ์ สร้างเครือข่ายและการทำงานอย่างประณีต เพื่อผลิตข้าวอินทรีย์ที่มีคุณภาพ เพิ่มความสามารถในการจัดการตนเองอย่างยั่งยืน โดยมีวิธีการผลิตที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน นวัตกรรมและเทคโนโลยี การพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่า

แนวทางการพัฒนาการผลิตและการตลาดข้าวไทย

จากข้อมูลนโยบายข้าวของประเทศไทย สถานการณ์และปัญหาการผลิตและการตลาดข้าวต่างประเทศ สถานการณ์และปัญหาการผลิตและการตลาดข้าวไทยในทัศนะของผู้เขียน

เห็นว่า การพัฒนาการผลิตและการตลาดข้าวไทยที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยนั้นมีแนวทาง ดังนี้

1. การพัฒนาการผลิตข้าวไทย

- 1) ควรมีการพัฒนาข้าวไทยทั้งระบบ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำอย่างต่อเนื่อง เช่น นำแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ การทำนาขั้นบันได โครงการฝนหลวงเพื่อบรรเทาปัญหาความแห้งแล้ง และการแก้ปัญหาดินเปรี้ยวในพื้นที่ต่าง ๆ ที่เรียกว่า “แก้งดิน” รวมถึงการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีสู่เกษตรกร ตลอดจนนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการทำนา เพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพของข้าวให้สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ Orawan Srisompan, Thatpicha Jarernrat, and Namfa Thipphayanet (2014, pp.F-I) ทำการวิจัยเรื่อง โครงสร้างการผลิตและการตลาดข้าวหอมมะลิไทย ผลการวิจัย พบว่า แรงงานเกษตรยอมรับการใช้เทคโนโลยีการผลิต ซึ่งช่วยประหยัดแรงงานส่งผลต่อคุณภาพข้าวที่ผลิตได้ ขณะเดียวกันควรมุ่งพัฒนาการผลิตข้าวในระดับต้นน้ำ โดยเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกร

- 2) หัวใจสำคัญอยู่ที่การจัดการน้ำ ซึ่งในยุคปัจจุบันการปลูกข้าวต้องอาศัยน้ำเป็นปัจจัยการผลิตที่จำเป็นเช่นกัน และปฏิเสธไม่ได้ว่าประเทศไทยมีปัญหาเรื่องน้ำมาโดยตลอด ทั้งน้ำท่วม น้ำแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับปริมาณน้ำให้มีใช้อย่างเพียงพอและยั่งยืน คือ การจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ โดยการจัดตั้ง “สหกรณ์ผู้ใช้น้ำ”

เพื่อให้เกิดการใช้น้ำอย่างเต็มประสิทธิภาพ มีสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างตัวแทนจากพื้นที่ลุ่ม กับพื้นที่ดอน กฎ กติกาในการดำเนินงาน เน้นการใช้มาตรการทางสังคมควบคู่กับมาตรการ ทางกฎหมาย ทั้งนี้รายละเอียดที่คณะกรรมการ ต้องดูแลและรับผิดชอบ คือ การกำหนดวัน ปลอ่ยน้ำที่ชัดเจน เพื่อให้เกษตรกรไม่ต้องเสีย ค่าใช้จ่ายในการวิดน้ำ มีปริมาณน้ำใช้อย่างเพียงพอ ทัวถึง และผลิตผลมีคุณภาพ โดยแบ่งพื้นที่ ว่ามีพื้นที่ใดบ้างที่น้ำท่วมถึง เขตใดเป็นเขต ที่น้ำท่วมไม่ถึง และกำหนดให้น้ำในพื้นที่ ชลประทานทั้งน้ำท่วมถึงและน้ำท่วมไม่ถึง ให้ทำนาปรัง ปีละ 2 ครั้ง จากนั้นหยุดพัก เพื่อปลอ่ยน้ำท่วมที่นา ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านกั้นท่อ ปิดไม่ให้น้ำเข้า เพราะกลัวต้องทำนารอบต่อไปซ้ำ แท้จริงแล้วชาวบ้านต้องรีบผันน้ำออกให้เร็วที่สุด ให้ทันทำนาในเดือนธันวาคม เพราะถ้าเข้าไป ถึงช่วงปลายเดือนมกราคม ชาวนาจะปลูกข้าว นาปรังแล้วไปออกเดือนเมษายน ซึ่งเดือนเมษายน เป็นช่วงฤดูร้อน ผลิตข้าวจะต่ำ แม้จะลงทุน เทำเต็มแต่ผลิตที่ได้น้อยลง ฉะนั้น ถ้าทำนา เดือนธันวาคม ช่วงเดือนเมษายนจะทำนา ทนอีกรอบนึง แล้วข้าวจะไปออกดอกอีกทีเดือน กรกฎาคม ซึ่งอากาศดี ไม่ร้อน ฝนตก และสามารถเก็บเกี่ยวเดือนสิงหาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ น้ำยังไม่หลาก พอถึงช่วงฤดูน้ำหลากต้องทำ แก้มลิง เพื่อกักเก็บน้ำไม่ให้ไปท่วมในตัวเมือง ปัญหา คือ ตอนนี้นำมาทำถนนเลียบบคลอง กั้นน้ำไว้ ทำให้น้ำไหลไปที่ลุ่มไม่ได้ น้ำจึงไป เอ่อท่วมในที่ประชุมชนหรือที่ดอน ชุมชนก็ป้องกัน ตนเองไม่ได้ ไม่สามารถเอาแม่โคไปล้อมไว้ได้

ส่วนที่นาก็ไม่มีน้ำใช้ ซึ่งน้ำเหล่านั้นเป็นปุ๋ยชั้นดี อุดมสมบูรณ์โดยธรรมชาติ และไม่มีมลพิษ เป็น ที่จะต้องซื้อปุ๋ยเคมีใส่พื้นที่นา

ส่วนพื้นที่นาตอนให้เริ่มทำครั้งแรก คือ 1 เมษายน เพื่อจะได้เก็บเกี่ยวเดือนสิงหาคม รุ่นนี้ต้องยอมให้ข้าวออกทั้งประเทศประมาณ 1 เดือนครึ่ง เพราะว่าพอเก็บเกี่ยวฤดูแรกเสร็จ ให้ที่ลุ่มหยุด ส่วนที่ตอนให้ทำต่อ ควรจะทำ ช่วงเดือนสิงหาคมจนถึงพฤศจิกายนเริ่มหนาว ผลิตไม่เสียหาย และเก็บเกี่ยวเดือนธันวาคม ฝนตกลงมากก็ไม่ต้องวิดน้ำ อีกทั้งยังไม่ต้อง ปลอ่ยน้ำไปที่ลุ่ม เพราะเป็นช่วงที่ต้องการน้ำ พอดี และข้าวยังไม่ได้ออกรวง ไม่ต้องกลัวว่า ข้าวจะเสียหาย น้ำเก็บเข้าเขื่อน ซึ่งช่วงที่ทำนา ช่วงที่สองของนาตอนไม่ต้องนำน้ำมาช่วยแล้ว แต่นำน้ำนั้นมาจัดสรรให้นาลุ่มที่จะทำครั้งที่ 1 ส่วนนาตอนเก็บเกี่ยวช่วงเดือนธันวาคมเสร็จ ต้องหยุดเพื่อพักนา คั้นความอุดมสมบูรณ์ให้น้ำ แต่ช่วงที่หยุดห้ามจุดเผาฟาง เพราะพักตั้ง 4 เดือน แล้วจากนั้นค่อยมาทำเดือนเมษายน อีกครั้ง ฉะนั้น ภัยพิบัติและความเสี่ยงทุกอย่าง ไม่ว่าจะฝนแล้ง น้ำท่วมสามารถหลบหลีกได้หมด ถ้าทำนาตามระยะเวลา ไม่รีบร้อนทำนา หลายรอบ (Chompoonuch Hunnak, 2019, pp.226-227)

3) การผลิตข้าวในภาคเหนือและภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ควรมุ่งไปที่การพัฒนา ศึกษาหาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับแต่ละสภาพพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสายพันธุ์ข้าวเหนียวและข้าว หอมมะลิที่มีคุณภาพสูง เนื่องจากมีสภาพภูมิ อากาศและภูมิประเทศเหมาะกับการปลูกข้าว

ชนิดดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Orawan Srisompan, Thatpicha Jarernrat, and Namfa Thipphayanet (2014, pp.F-I) ทำการวิจัยเรื่อง โครงสร้างการผลิตและการตลาดข้าวหอมมะลิไทย ผลการวิจัย พบว่า ประเทศไทยมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิประมาณ 25.98 ล้านไร่ และพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิในช่วงกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยนโยบายของรัฐบาลมีส่วนสนับสนุนให้เกษตรกรหันไปปลูกข้าวหอมมะลิมากขึ้น เพราะมีการกำหนดราคารับจำนำข้าวหอมมะลิสูงกว่าข้าวพันธุ์อื่น ๆ

4) การปลูกข้าวในภาคกลางส่วนใหญ่เป็นข้าวนาปรัง ซึ่งพื้นที่ปลูกข้าวนาปรังเป็นพื้นที่ที่มีการใช้น้ำชลประทานมากที่สุดในฤดูแล้ง ฉะนั้นควรมีการวางแผนการใช้น้ำร่วมกันในการผลิตข้าว มีการปรับตัวหันไปปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อยในช่วงฤดูแล้ง และส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ เพื่อให้สามารถส่งออกได้ในราคาที่สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chompoonuch Hunnak (2017, pp.146) ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตชาวนาไทย: ศึกษากรณีจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัย พบว่า ชาวนามีปัญหาสภาพหรือปริมาณน้ำที่ไม่เหมาะสมในการปลูกข้าว ภัยทางธรรมชาติ ควรมีการวางระบบการบริหารและจัดการน้ำแบบบูรณาการทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนให้สอดคล้องกับวิธีการทำเกษตร บริบทของพื้นที่ และปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ที่มากระทบ ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งภาครัฐควรลงทุนในเรื่องระบบชลประทานให้เพิ่มมากขึ้น

5) ภาคใต้มีผลผลิตและพื้นที่ปลูกข้าว น้อยกว่าภาคอื่น ๆ ควรใช้กลยุทธ์ “จับแต่แจ่ว” กล่าวคือ รวมกลุ่มกันตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน ร่วมกันสร้าง story อัตลักษณ์ผ่านผลิตผลข้าวและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม รวมถึงเชื่อมโยงสินค้าเหล่านั้นกับประเพณี วัฒนธรรม เรื่องเล่า วิถีชีวิตชุมชน ตลอดจนเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chompoonuch Hunnak (2017, pp.142) ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตชาวนาไทย: ศึกษากรณีจังหวัดสุพรรณบุรี ที่พบว่า ควรสนับสนุนให้ชุมชนรวมกลุ่มในรูปวิสาหกิจชุมชน หรือสหกรณ์ สร้างเครือข่าย และการทำงานอย่างประณีต เพิ่มความสามารถในการจัดการตนเองอย่างยั่งยืน โดยมีวิธีการผลิตที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน นวัตกรรมและเทคโนโลยี การพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่า

2. การพัฒนาการตลาดข้าวไทย

1) เน้นเปิดเสรีการค้ากับต่างประเทศมากขึ้น โดยมีข้าวเป็นสินค้าส่งออกหลัก ซึ่งการเปิดเสรีการค้าดังกล่าวจะทำให้มีตลาดที่กว้างขึ้น สามารถส่งออกได้ง่ายขึ้น และสะดวกมากขึ้น การสร้างเครือข่ายทางการค้าระหว่างกัน จะเพิ่มมากขึ้น รวมถึงมีการกระจายแหล่งวัตถุดิบมากขึ้น ทำให้วัตถุดิบต่าง ๆ นำเข้าในระดับราคาที่ถูกลง และต้นทุนการผลิตต่ำลง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Orawan Srisompan, Thatpicha Jarernrat, and

Namfa Thipphayanet (2014, pp.F-I) ทำการวิจัยเรื่อง โครงสร้างการผลิตและการตลาดข้าวหอมมะลิไทย ผลการวิจัย พบว่า ในระดับกลางน้ำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมให้กลไกตลาดข้าวในประเทศทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และในระดับปลายน้ำภาครัฐและเอกชนต้องร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งในการรักษาตลาดส่งออกข้าวเดิมและการขยายตลาดส่งออกใหม่

2) รัฐบาลใช้มาตรการการกระตุ้นการส่งออก เพิ่มการโฆษณาประชาสัมพันธ์ข้าวทุกชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวที่เป็นที่นิยมหรือมีปริมาณการส่งออกสูง 3 ลำดับแรก ได้แก่ ข้าวขาว ข้าวเหนียว และข้าวหอมมะลิ

3) วางแผนการผลิตให้มีข้าวเพียงพอในการอุปโภคบริโภคภายในประเทศและส่งออกตลอดทั้งปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรมีข้าวในสต็อกในเดือนพฤศจิกายนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากตัวเลขที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นว่า ช่วงเดือนดังกล่าวมีการส่งออกข้าวได้ปริมาณมาก เนื่องจากผู้ซื้อในต่างประเทศต่างเร่งนำเข้าข้าวเพื่อเตรียมไว้ในช่วงเทศกาลคริสต์มาสและปีใหม่ รวมถึงเทศกาลตรุษจีน แต่ในขณะเดียวกันต้องพึงระวังเกี่ยวกับกลไกรัฐที่อ่อนแอเพราะถูกควบคุมโดยพรรคการเมือง การที่รัฐเข้าไปทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งซื้อขาย เก็บรักษา และแลกเปลี่ยนข้าว ในขณะที่เอกชนกลายเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกลไกรัฐที่ทำหน้าที่ปฏิบัติตามนโยบาย และจำเป็นต้องสร้างความใกล้ชิดกับรัฐและพรรคการเมือง เพื่อเข้าถึงฐานทรัพยากรในกระบวนการนโยบาย (Weera Wongsatjachock, 2013, abstract)

4) จากข้อมูลสถานการณ์และปัญหาการผลิตและการตลาดข้าวของต่างประเทศ พบว่า ในหลาย ๆ ประเทศเน้นการพึ่งพาตนเองในเรื่องข้าว โดยภาครัฐช่วยเหลือเกษตรกรด้วยการปรุแต่งตลาดข้าวผ่านเงินอุดหนุน ภาษี และตั้งกำแพงภาษีที่สูงมาก เพื่อลดการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศและสนับสนุนผู้ผลิตข้าวภายในประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิชาการของ ประภาส ปิ่นตบแต่ง ที่กล่าวถึงสาเหตุของราคาตกต่ำลงมาก เนื่องจากปัจจัยภายนอกคือ ข้าวในตลาดโลกมากกว่าประเทศไทยผลิตได้ร้อยละ 4 ของข้าวทั้งหมด ซึ่งอยู่ภายใต้กลไกตลาดโลก ปัจจุบันข้าวเพิ่มขึ้น สต็อกข้าวของสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้น เวียดนามก็ผลิตได้มาก เทคโนโลยีการผลิตข้าวปรับไปไกลมาก (Prapart Pintobtang, 2020, online) ฉะนั้นประเทศไทยควรเน้นการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม ปลอดภัย ครอบคลุมความต้องการของลูกค้า โดยเฉพาะกลุ่มคนรักสุขภาพ เพื่อให้สามารถส่งออกผลิตภัณฑ์ไปยังประเทศต่าง ๆ ได้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

5) รัฐบาลควรมีมาตรการช่วยเหลือคนจนให้สามารถซื้อข้าวจากรัฐบาลในอัตราที่ต่ำกว่าท้องตลาดจากร้านค้าที่เป็นเครือข่ายของรัฐบาล ในภาวะวิกฤตต่าง ๆ เช่น การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 และน้ำท่วม

6) มาตรการเกี่ยวกับการรักษาราคาข้าวในประเทศให้มีราคาสูงเป็นหลัก โดยเชื่อว่าแนวทางดังกล่าวจะส่งผลให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมถึงพยายามลดการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับ

ผลการวิจัยของ Witsanu Attavanich (2015, pp.114-118) ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผลกระทบของโครงการรับจำนำข้าวที่มีต่อสถานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรไทย ผลการวิจัยพบว่า โครงการรับจำนำข้าวมีส่วนช่วยให้รายรับทางตรงจากการเกษตรของฟาร์มทุกขนาดที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น มีส่วนทำให้ราคาข้าวในตลาดและต้นทุนการผลิตข้าวปรับเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนมีโครงการ

นอกจากนี้ รัฐบาลควรผลักดันร่างพระราชบัญญัติข้าว พ.ศ. ซึ่งปัจจุบันอยู่ในขั้นการพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติให้มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการผลิตและการตลาดข้าวไทยต่อไป

บทสรุป

การผลิตและการตลาดข้าว พบว่า ในต่างประเทศ เช่น ประเทศอินโดนีเซียต้องการพึ่งตนเองในเรื่องข้าว เช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่นและประเทศฟิลิปปินส์ ที่มีความพยายามที่จะลดการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศเช่นกัน ส่วนประเทศที่มีการผลิตข้าวได้มากอย่างประเทศเวียดนามใช้ระบบโควตาในการจำกัดปริมาณการส่งออกข้าวไปยังประเทศต่าง ๆ ประเทศจีนรัฐบาลใช้มาตรการซื้อข้าวจากเกษตรกรในท้องถิ่นในอัตราที่สูงกว่าราคาตลาดเพื่อรักษาระดับข้าวในคลังสินค้า และประเทศอินเดียใช้มาตรการประกันราคาข้าวให้แก่เกษตรกรเป็นต้น ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ทุก ๆ ประเทศพยายาม

ช่วยเหลือเกษตรกรผ่านมาตรการที่เหมาะสมกับสภาพบริบทและปัญหาของเกษตรกรภายในประเทศเป็นหลัก โดยความพยายามในการผลิตและลดการนำเข้าดังกล่าว ส่งผลต่อสถานการณ์ปัญหาการผลิตและการตลาดข้าวไทยด้วย

สำหรับประเทศไทยยังไม่ประสบปัญหาด้านการผลิตและการตลาดในเชิงปริมาณมากนัก กล่าวคือ ยังคงเป็นประเทศที่สามารถผลิตข้าวได้เป็นอันดับ 6 ของโลก และส่งออกข้าวได้เป็นอันดับ 2 ของโลก แต่ปัญหาอยู่ที่นโยบายของรัฐไม่สามารถทำให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการผลิตและการตลาดข้าวเหล่านั้นตกเป็นของเกษตรกรอย่างแท้จริง เช่น โครงการจำนำข้าวเปลือกที่ตั้งราคาจำนำสูงกว่าราคาตลาดจนส่งผลให้รัฐมีภาระทางการคลังเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล และโครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี หรือโครงการจำนำยิ่งฉางไม่สามารถตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาของชาวนาได้ทุกภูมิภาคอย่างแท้จริง

ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้เสนอแนวทางการพัฒนาการผลิตข้าวไทย ได้แก่ 1) ควรมีการพัฒนาข้าวไทยทั้งระบบ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำอย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิต แก้ปัญหาสภาพดิน น้ำไม่เหมาะสมต่อการปลูกข้าว ชาวนาได้เมล็ดพันธุ์ที่ดี ทำให้ข้าวมีคุณภาพสูง และยังเป็น การเพิ่มผลผลิต 2) การจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ จัดตั้งสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ เนื่องจากแนวทางดังกล่าว นำไปสู่การใช้ น้ำในการปลูกข้าวอย่างเต็มประสิทธิภาพผ่านการใช้อกฏ กติกาของกลุ่มและมาตรการ

ทางสังคมควบคู่กันในการดำเนินงาน 3) การผลิตข้าวภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต้องมีการศึกษาหาพันธุ์ข้าวเหนียวและข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพสูง เนื่องจากสองภูมิภาคนี้มีพื้นที่ที่เหมาะสมกับการผลิตข้าวสองชนิดนี้ ซึ่งจะทำให้ได้ข้าวที่มีคุณภาพและปริมาณเพิ่มสูงขึ้น 4) การวางแผนการใช้น้ำร่วมกัน ส่งเสริมการปลูกข้าวที่ใช้น้ำน้อยในช่วงฤดูแล้ง และสนับสนุนการผลิตข้าวอินทรีย์ เนื่องจากวิธีการดังกล่าว ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำนาสำหรับการปลูกข้าวนาปรังในภาคกลาง และทำให้ส่งออกข้าวได้ราคาสูงขึ้น และ 5) ในพื้นที่ภาคใต้ปลูกข้าวได้ผลผลิตน้อยกว่าภาคอื่น ๆ ควรส่งเสริมการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน เน้นการสร้างอัตลักษณ์ผ่านผลิตผลข้าวและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับข้าว และยังสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนผ่านกิจกรรมอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงกับข้าวและวิถีชีวิตชาวนา รวมถึงกระตุ้นให้การท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ คึกคักขึ้นด้วย และแนวทางการพัฒนาการตลาดข้าวไทย ได้แก่ 1) เปิดเสรีทางการค้ากับต่างประเทศมากขึ้น เนื่องจากการส่งเสริมให้ประเทศไทยมีตลาดข้าวที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น และสร้างเครือข่ายทางการค้าเพิ่มขึ้น 2) รัฐบาลใช้มาตรการกระตุ้นการส่งออก

เพิ่มการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ซึ่งส่งผลให้ข้าวไทยทุกชนิดเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับเพิ่มขึ้น 3) วางแผนการผลิตให้มีข้าวเพียงพอในการอุปโภคบริโภคภายในประเทศและส่งออกตลอดทั้งปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรมีข้าวในสต็อกในช่วงที่ข้าวเป็นที่ต้องการของตลาด เพื่อเป็นการรักษาฐานลูกค้าไว้ และยังเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว 4) เน้นการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม ทันสมัย ตอบโจทย์แนวโน้มความต้องการของลูกค้า โดยเฉพาะกลุ่มคนรักสุขภาพ เพื่อให้สามารถส่งออกผลิตภัณฑ์ไปยังประเทศต่าง ๆ ได้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง 5) รัฐบาลควรมีมาตรการช่วยเหลือคนจนให้สามารถซื้อข้าวจากรัฐบาลในอัตราที่ต่ำกว่าท้องตลาดจากร้านค้าที่เป็นเครือข่ายของรัฐบาลในภาวะวิกฤตต่าง ๆ เพื่อเป็นการช่วยเหลือประชาชนให้ผ่านพ้นวิกฤติต่าง ๆ และเป็นการส่งเสริมร้านค้าชุมชนและเอกชน และ 6) มาตรการเกี่ยวกับการรักษาราคาข้าวในประเทศให้มีราคาสูงเป็นหลัก ซึ่งแนวทางดังกล่าวทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ลดปัญหาหนี้สิน ตลอดจนรัฐบาลควรผลักดันร่างพระราชบัญญัติข้าว พ.ศ. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาการผลิตและการตลาดข้าวไทยต่อไป ●

บรรณานุกรม

- Apichai Pantasen and Monti Jenvidyakam. (1988). *kānmūang rūang khāo: nayōbāi praden panhā læ khwāmkhatyæng*. [Politics of Rice: Policy, Issues and Conflict]. Bangkok: The Social Science Research Association of Thailand.
- Chompoonuch Hunnak. (2017). *khunnaphāp chīwit chāo nā Thai: suksā kōranī čhangwat Suphan burī*. [Quality of Life of Thai Farmers: A Case Study of Suphanburi Province]. Nakhon Pathom: Collage of Innovation Management, Rajamangala University of Technology Rattanakosin,
- Chompoonuch Hunnak. (2019). *kānpromœnphon nayōbāi phalittaphon thāngkān kasēt khōng Thai: suksā khrōngkān sinchūa chalō kān khāi khāoplūak nāpī 2017/2018*. [The Evaluation of Agricultural Products Policy in Thailand: A Study of Loan Project to Slow Rice Sales in 2017/2018]. Complete Research Report. Nakhon Pathom: n&n copy center.
- Department of Foreign Trade. (2018, October 7). *khōmūn kānphalit læ kānkhā khāo*. [Information on Rice Production and Trade]. Retrieved from <http://www.thairiceinfo.go.th/?page=DataL3>
- Department of Foreign Trade. (2018, October 7). *nayōbāi khāo nai 'Ēchīa*. [Rice Policy in Asia]. Retrieved from www.ditp.go.th/contents_attach/151592/151592.pdf
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2017, July 9). *khrōngkān sān phalang prachā rat phūa patčhai kānphalit thāngkān kasēt*. [Civilization Strengthening Project for Agricultural Production Factors]. Retrieved from https://www.moac.go.th/ewt_news.php?nid=18379&filename=
- Nipon Poapongsakorn and Jittakorn Charupong. (2010). *khrōngkān suksā mātrakān sæksæng talāt khāo phūa pōngkan kān thutčharit : kān sawæng hā khā tōpthæen sūankœn læ sētthasāt kānmūang khōng khrōngkān rap čhamnam khāoplūak*. [Study of Rice Market Intervention Measures to Prevent Corruption: The Search for Excess Compensation and the Political Economy of the Paddy Pledge Project]. Nonthaburi: Office of the National Anti-Corruption Commission.

- Office of Agricultural Economics. (2019, May 27). khōmūn kānphalit sinkhā kasēt. [Agricultural Production Information]. Retrieved from [http://www.oae.go.th/assets/portals/1/fileups/prcaidata/files/major%20rice%2061%20province\(1\).pdf](http://www.oae.go.th/assets/portals/1/fileups/prcaidata/files/major%20rice%2061%20province(1).pdf)
- Office of Agricultural Economics. (2019, May 27). khōmūn kānphalit sinkhā kasēt. [Agricultural Production Information]. Retrieved from <http://www.oae.go.th/assets/portals/1/fileups/prcaidata/files/secondrice61>
- Office of Agricultural Economics. (2019, May 27). sathānakān kānphalit læ kāntalāt. [Production and Marketing Situation]. Retrieved from <http://www.oae.go.th/view/1>
- Orawan Srisompan, Thatpicha Jareernrat, and Namfa Thipphayanet. (2014). khrōngsāng kānphalit læ kāntalāt khāohōmmali Thai. [Production Structure and Marketing of Thai Jasmine Rice]. Bangkok: Knowledge Network Institute of Thailand.
- Piyanus Ngernklay and others. (2006). nayōbāi læ māttakān khōng rat nai kān yok radap rākhā sinkhā kasēt. [Government policies and measures for raising agricultural prices]. Bangkok: Research and Development Institute, Ramkhamhaeng University.
- Porphant Ouyyanont. (2002). khāo 'āhān læ kānkā . [Rice, food and trade]. Bangkok: Amarin Printing & Publishing Public Co., Ltd.
- Prapart Pintobtang. (2020, May 27). sip kham thām rŭang khāo kap praphāt pin toptæng [10 questions about rice with Prapart Pintobtang]. Retrieved from https://landactionthai.org/land/index.php?option=com_content&view=article&id=1724:10
- Rice Department. (2012). sēnthāng sū 'anākhōt khāo Thai. [The Path to the Future of Thai Rice]. Bangkok: Rice Department.
- Ricks, Jacob. (2018). Politics and the price of rice in Thailand: Public choice, institutional change and rural subsidies. *Journal of Contemporary Asia*, 48., 3, 395-418.

- Somporn Isvilanonda. (2011). nayōbāi kǎn sǎeksǎeng konkai rǎkhā khōng rat nai talāt khāoplūak . [Policy to Intervene Government Price Mechanism in Paddy Market]. *Thai Rice Magazine*, 4., 22, 86-87.
- Somporn Isvilanonda and Sanit Kao-ien. (2009). khwāmpen phonlawat khōng sētthakit kǎnphalit khōng khāo Thai læ kǎn mōng pai khāng nā . [The dynamics of the Thai rice production economy and looking forward]. Bangkok: Kasetsart University.
- Thai Rice Exporters Association. (2020, April 9). kǎnnam khao læ kǎnsong'ōk. [Export-Import]. Retrieved from <http://www.thairiceexporters.or.th/Press%20release/2018/TREA%20Press%20Release%20-%20DEC%202018%20-28122018.pdf>
- The Chaipattana Foundation. (2020, April 9). kret khwām rū. [useful hint or idea]. Retrieved from <https://www.chaipat.or.th/publication/publish-document/tips/40-3.html>
- Weera Wongsatjachock. (2013). kǎnčhat sathāban khōng nayōbāi čhamnam khāo. [Institutional Arrangement of Rice Pledging Policy]. Dissertation the Degree of Doctor of Philosophy Program in Political Science, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University.
- Witsanu Attavanich. (2015). kǎnpramōenphon krathop khōng khōngkǎn rap čhamnam khāo thī mī tō sathāna thāng sētthakit khōng kasēttrakōn Thai. [Assessing the Impact of the Rice Pledge Project on the Economic Status of Thai Farmers]. Bangkok: Faculty of Economics, Kasetsart University.